

PROSJEKTEVALUERING OG ERFARINGSTALL

av Janne Oppvang, Inga Malene Bruun, Erik Kjellman og Heidi Fløttum Westgaard

Et så stort prosjekt med mange involverte, stort antall lokaliteter og utgravninger over tre lange felt sesonger, har gitt oss mange erfaringer. Vi tenker derfor at det er viktig å si noe om hva vi har lært, hva som kunne vært gjort bedre og hva som fungerte. Vi har også sett nærmere på beregningsgrunnlaget fra prosjektplanen opp mot våre erfaringstall.

PROSJEKTORGANISERING

Det er en stor fordel å ha faste ansatte gjennom hele feltgjennomføringen i ethvert prosjekt. Vi har hatt en fast stab, men stor utskifting av personal i lederstillinger. Dette har ført til at det har gått med mye tid for prosjektledere og prosjektmedarbeider GIS til opplæring av ansatte. Spesielt i etterarbeidet har dette vært krevende og resultert i ujevnt arbeid i prosjektet. Vi har hatt både feltledere og utgravningsledere som har gått ut av prosjektet, og etterlatt seg uferdig arbeid. Dette arbeidet har vi i stor grad endt opp med å ferdigstille selv.

For feltarbeidet prioriterte vi å tilby lange kontrakter så langt det lot seg gjøre, og dette oppleves som positivt for alle parter. Vi var også opptatt av å gi studenter muligheten til å få litt felterfaring, ved å tilby kortere kontrakter. Særlig mot slutten av hver sesong, da vi hadde oversikt over sesongens tall på ferie og fravær, hentet vi inn studenter, primært Tromsø-baserte, for et par uker. Tanken var at det vil være verdifullt for studentene å få erfaring, og for museet å ha flere kandidater som vil være aktuelle for ansettelse senere i prosjektet og på andre feltarbeid. Flere av studentene fikk også ansettelse de kommende felt sesongene, og ble en viktig ressurs i prosjektet. Denne ordningen fungerte svært godt og de aller fleste var motiverte, positive og lystne på å arbeide. Dette smittet igjen over på de som allerede hadde vært i felt i flere uker. En bonus ved det hele var at det å få inn nye personer nå og da, virket positivt på den sosiale dynamikken i gruppa.

TIDSBRUK I FELTARBEIDET, ERFARINGSTALL

På prosjektet er det registrert totalt 39292 timeverk/5239 dagsverk/1047 ukesverk i felt, fordeling av dette kan sees i kapittelet "Prosjektorganisering" under tidsbruk. Det var planlagt at utgravningsledere, feltledere og feltassistenter totalt skulle bruke 30993,25 timer på selve feltarbeidet. Reelt ble det brukt 29928,75 timer på avtorving og utgravning, mens det er regnskapsført 34968 timer på disse stillingene (Tabell 3). Differansen på disse tallene er 14,5 % (5039,25 timer), og dette er tid som gikk med til andre gjøremål som må utføres i store prosjekter, som for eksempel rigging av infrastruktur, kursing, møter, reise, innkjøp av klær og utstyr og lignende. I dette prosjektet omfatter differansen også kjøring til og fra felt daglig, noe som for lokaliteten lengst unna ble beregnet til å spise opp 20 % av arbeidstiden (de hadde 45 min kjøring hver vei). Planlegging og ansettelser ble gjort med utgangspunkt i tallene fra prosjektplanen, og allerede første sesongen så vi hvor mye tid som gikk bort til oppstart av prosjektet. Dette førte til at vi innførte en oppstartsuke (mer om dette i kapittelet "Prosjektorganisering"), og la inn flere dager ekstra ved oppstart alle sesongene, der det ikke var beregnet gravetid. Dette ble finansiert av timer fra den ubesatte utgravningslederstillingen første året, og med timer fra stab de neste årene. Dette er forklaringen på at det er flere timer ført i regnskap enn det var planlagt for.

I Tabell 4 fremkommer det hvor mange dagsverk som var planlagt, og hvor mange som faktisk ble brukt, på de ulike lokalitetene. Tallene for medgått tid er her inkludert de 14,5 % som er nevnt over, og som ble brukt på ulike prosjektrelaterte oppgaver og kjøring. En del av

Planlagt brukte timer	Reelt brukt i felt	Timer ført i regnskapet	Differanse
30993.25	29928.75	34968	-5039.25

Tabell 3 Timeverk for felt, feltassistenter, feltledere og utgravningsledere samlet.

Lokalitet	Antall planlagte dagsverk*	Antall dagsverk totalt**	Differanse
Bømark 1 og 2	6	6	0
Båtvikmyra	111	175	-64
Djupfest 1	440	483	-43
Fauskevåg 1	171	170	1
Fauskevåg 2	149	126	23
Finnstein	8	10	-2
Forvika	253	207	46
Forvikneset	34	45	-11
Fredheim 2	43	40	3
Fredheim 1	7	26.5	-19.5
Gausvik 4	56	66.5	-10.5
Gausvik 5	44	47	-3
Hamna	3	6	-3
Haubakken	122	77.5	44.5
Haukebø 1	13	14	-1
Haukebø 2	128	138	-10
Kistholmbukta	22	6	16
Kvitnes Middagshaugen	24	6	18
Kvitremyra	20	10	10
Kåringkrysset***	214	176	38
Kåringsklubben 2	153	133	20
Kåringsklubben 3	103	138	-35
Neset Kobbeneset	84	52	32
Solli	1093	1175	-82
Sommeret	26	6	20
Steinsland 2	70	73	-3
Storhaugen	187	233	-46
Strand 1	133	81	52
Våtvoll	3	2	1
Årbogen 1	35	26	9
Årbogen 2	280	239	41
Totalt	4035	3993.5	41.5

Tabell 4 Planlagte dagsverk for hver lokalitet, satt opp mot faktisk brukte dagsverk i felt. Minustallene viser et overforbruk av dagsverk, men plusstallene viser ubrukte dagsverk. **Medregnet UL ***Inkludert utvidelsen

differansen i tallene skyldes at det i planleggingen var regnet uten innsats fra utgravningsleder, mens i våre erfaringstall så er denne innsatsen regnet inn. Likevel har vi totalt sett brukt færre dagsverk enn planlagt. Dette skyldes i stor grad fravær vi ikke klarte å hente inn underveis, og var ikke et resultat av effektivitet, men var heller et stressmoment som var med oss på mange av lokalitetene, og som gikk utover arbeidet i felt. En fordel med store prosjekter slik som dette, er at det er fleksibilitet i hvordan man organiserer og

utnytter arbeidskraften. Vi hadde flere lokaliteter som ikke innfridde til forventningene, der vi brukte færre dagsverk enn planlagt, og vi hadde flere store lokaliteter der denne innsatsen var kjærkommen og det var satt av for lite arbeidstid (dette gjelder mange av lokalitetene). Det var effektivt og lett å administrere bytte og flytting av folk mellom lokalitetene, og vi sto igjen med lite dødtid i prosjektet totalt. Det var heller ikke nødvendig å avkorte kontrakter eller finne på ekstra oppgaver for å sysselsette personal. En annen erfaring var at det godt kan planlegges med litt overforbruk i felt, på prosjekter av denne størrelsen, fordi det er vanskelig å forutse alt fravær, og fordi det ofte er vanskelig å finne erstatningsfolk på kort tid.

ROLLER OG ROLLEFORSTÅELSE

Forarbeidet til prosjektet i 2020 var hektisk og preget av sene ansettelse, og det var lite tid til å sette seg inn i ting før den første sesongen startet opp. Det ble brukt mye tid på det praktiske og lite på andre ting, som for eksempel rollefordeling. Utgravningsleder-rollen var ny for samtlige, og det var ikke definert hva som skulle være ansvarsområdene i denne stillingen, eller i feltleder og feltleder GIS-stillingene. Det ble i starten litt opp til ett hvert team å finne ut av, noe som fungerte dårlig. I tillegg oppdaget vi at kommunikasjonen og informasjonsflyten internt i teamene ikke var god nok. Det ble dermed lagt ned en god del arbeid i å definere disse rollene. I tillegg innførte vi noen ekstra dager på starten av sesongen 2021 og 22, med bare ledelse, der man kunne sette seg inn i både arkeologien, men også rollene sine. Dette burde ha vært med fra starten av. Det ble også innført at det skulle utarbeides en utgravningsplan for hver lokalitet i forkant av undersøkelsen. Her skulle utgravningsleder, sammen med feltledere, tenke igjennom og detaljert beskrive strategi, metode, prioriteringer og problemstillinger. Dette var det positive erfaringer med, og gjorde at både felt- og prosjektledelsen hadde bedre oversikt over de aktuelle lokalitetene, og hadde reflekter rundt utfordringer og hva som var viktig vektlegge. Vi ser likevel i ettertid at vi kunne hatt mer fokus på problemstillingene, ved for eksempel å diskutere de oftere på ledermøter.

Vi hadde besøk av styringsgruppa i felt ved flere anledninger. Dette var nyttig og interessant, og det kom mange gode innspill og forslag under og etter befaringsene. En utfordring vi hadde, som er litt koblet litt dette med rolleforståelse, var at det ble gitt direkte råd på tomannshånd til utgravningslederne. Disse ble i mange tilfeller fulgt, men uten involvering av prosjektleder, som da ikke var informert, eller hadde muligheten til å godkjenne endringer i metode og strategi. Dette handlet nok i en grad om utgravningslederne sin forståelse av egen rolle, handlingsrom og styringsgruppas myndighet, men bør også være noe man er obs på ved besøk i felt. Innad i prosjektet har vi snakket mye om dette i forhold til hva som blir sagt når prosjektleder er i felt, og at prosjektleder (eller stab) ikke gir direkte instruksjoner til feltpersonalet, som da kan bli usikre på hva de skal gjøre. Det kan også føre til at det blir endringer i strategi og metode som utgravningsleder ikke da er informert om, noe som også er uheldig.

FELTGJENNOMFØRING OG INFRASTRUKTUR

Ved oppstart av prosjektet hadde vi museets økonomiansvarlig på besøk. Til tross for dette var det mye forvirring om hvordan man skulle føre reiseregninger, timer, godtgjørelser og refusjoner. Det ble foreslått å lage videoer og manualer, men før andre sesong på prosjektet ble det innført et nytt timeføringssystem (DFØ) ved museet. Dette gjorde det enda mer komplisert da ikke stab heller kunne svare på spørsmål fordi det var nytt, og heller ikke har hatt innsyns adgang i timeføring, reiseregning med mer. Det gikk bort mye tid på at ansatte ikke fikk logget seg inn, og de fikk ikke til å føre det som skulle føres, og hjelpen fra UiT sentralt var nærmest ikke-eksisterende. Det tok også ofte lang tid å få utbetalt utlegg, på grunn av ferieavvikling og store restanser på økonomi.

Vi hadde et stort fokus på kommunikasjon, og etter hvert rollefordeling i prosjektet, og var opptatt av at det skulle oppleves som givende og interessant å være med i prosjektet. Involvering i felt var en stor del av dette, og de feltansatte skulle læres opp og ta del i de fleste arbeidsoppgaver, slik at de fikk erfare flere sider ved feltarbeidet. Dette fungerte godt, og noe vi tar med oss videre ut av prosjektet. Det var også positivt å legge til

rette for såpass fri bruk av leiebilene, og med appen vi utviklet ble dette lett å administrere.

En erfaring vi har gjort oss i felt, er hvor viktig det er å skrive dagbok. Mangelen på dagbok har skapt utfordringer i deler av etterarbeidet der utgravningsleder ikke fikk ferdigstilt arbeidet selv, og flere rapporter måtte skrives av andre ansatte på prosjektet. Dette kombinert med slurv/manglende beskrivelser i dokumentasjonen har gjort arbeidet til et puslespill. På den andre siden har vi hatt lokaliteter der rapporten er skrevet av andre enn utgravningsleder, der begge deler foreligger og dette har fungert godt. Men det er en fordel å ha deltatt.

En annen erfaring vi gjorde oss i felt, som kanskje var koblet litt opp mot rolleforståelse, handler om at utgravningsledere som hadde ansvaret for flere felt samtidig. Utgravningsleder er en administrativ rolle, men ble til tider forvekslet med feltlederrollene, som er mer praktisk i felt. Dette førte til at noen felt fikk mindre oppfølging enn andre, og utfordringer ble ikke oppfattet så raskt som det kunne. Det skal også sies at det ikke alltid var hensiktsmessig hvilke felt en utgravningsleder var ansvarlig for samtidig, ettersom en kompleks logistikk måtte gå opp. Dette innebar at det til tider var lang kjøreavstand mellom lokalitetene, slik at tiden måtte planlegges godt. En annen utfordring med at lokaliteter ble undersøkt samtidig var det digitale utstyret, som man i noen tilfeller måtte dele på. På en lokalitet (Årbogen 1) ble det ved oppstart satt ut et lokalt rutenett med forhåndsnummererte kvadranter, slik at det ikke var behov for innmåling alle dager. Dette fungerte greit.

Enkelte lokaliteter innfridde ikke til forventningene og endte med å bli avskrevet i sin helhet. Dette er en vanskelig avgjørelse å ta i felt, og vi hadde noen eksempler der utgravningsleder og/eller prosjektledere var på ferie, eller opptatt, der vi burde ha vært mer til stede og fulgt opp bedre for en raskere avklaring av dette.

Når det gjelder fasiliteter i felt, så var vi alle veldig godt fornøyd med de store brakkeriggene. De var både praktiske og sørget for trivsel i felt. Når vi først kom frem til at vi skulle ha to letthus til hver lokalitet, så fungerte dette også godt. Dette er en viktig erfaring, og letthus kan noen ganger være utfordrende å få tak i, så det bør bestilles tidlig. Man bør også bestille større enn til akkurat

til antallet ansatte, da dette i alle tilfeller viste seg å være knapt. Det vi ikke hadde, men som ville være å foretrekke, er letthus med lomp, dersom det er tilknyttet tilstrekkelig stort aggregat.

Brakkeriggen for innkvartering av ansatte var også en svært god løsning. Alternativet ville være å ha ansatte boende rundt om på ulike utleieenheter, med stor geografisk avstand mellom de enkelte. At alle bodde sammen, men hadde eget rom og bad, var en stor fordel. De ansatte trakk flere ganger frem at dette bidro til å følge eierskap og tilhørighet til prosjektet, og at det var avgjørende for det gode sosiale miljøet. Gode boforhold på så lange prosjekt, der det er mulig å trekke seg tilbake og være sosial alt etter eget ønske, anser vi som avgjørende for å holde motivasjonen og trivselen oppe, og sikrer tilstrekkelig restitusjon. Tilsvarende bofasiliteter er noe som bør vurderes på andre større prosjekt.

Erfaringenemedcateringeriutgangspunktet gode, men det krever mye administrering, og vi hadde en utgravningselder som hadde dette som spesifikt ansvar hver sesong. Catering viste seg å være ganske mye billigere enn å betale ut kostpenger, og det anbefales på det sterkeste å legge penger i mat, fordi mat er viktig for trivsel. Det er trolig mindre arbeidskrevende for prosjektledelsen å utbetale kostpenger, men da må fasilitetene på innkvarteringen være tilpasset dette.

Vi hadde i utgangspunktet et operativt funnmottak, men det viste seg at vi ikke klarte å bemanne dette tilstrekkelig. Et velfungerende funnmottak ville krevd at en person var ansatt spesifikt til oppgaven og hadde sitt daglige virke her, og det burde vært satt av timer i budsjett til å utføre oppgaver her, slik at det kunne være dedikerte ansatte som katalogiserte, og rullerende feltarkeologer som kunne vasket funn og bearbeidet prøver.

DIGITAL DOKUMENTASJON

Prosjektet har fra start av satset på å gjøre alt av dokumentasjon digitalt. Dette har jevnt over gitt oss god dokumentasjon og høy grad av presisjon, og det har vært arbeidsbesparende i etterarbeidet. Vi ser imidlertid at vi gjennom prosjektet har hatt mange ansatte, og at dette i særlig grad har påvirket dokumentasjonsarbeidet. Det har vært vanskelig å ansette GIS-personell

i feltlederstillinger som har hatt tilstrekkelig erfaring ved oppstart. Etersom prosjektet ikke har vært rigget for å drive med ekstensiv opplæring har dette fått negative konsekvenser for hvordan feltarbeidet har blitt dokumentert. Noen av de største utfordringene på dette området har vært dårlig kjennskap til teknisk utstyr, som har ledet til feil ved oppsett av blant annet totalstasjon, som har ledet til feil på koordinater, som så har ført til feil mellom graving og dokumentasjon. Manglende kompetanse på droner har gjort dette til en flaskehals og det har blitt gjennomført mindre flyving enn forventet. Heldigvis ble rutiner underveis i prosjektet endret og mer tid ble satt av til opplæring og bedre oppfølging av GIS-personalet.

Dokumentasjonsansvarlig har vært ute i permisjon under deler av prosjektet og ble erstattet av vikar. Vikaren har gjort en flott jobb, men skulle ha fått enda bedre kunnskapsoverføring og oppfølging i sin rolle. Generelt ser vi at oppfølgingen av GIS-feltledere som har gjort etterarbeid vært uklar, og har medført at arbeid har blitt gjennomført på en ikke-optimal måte, som igjen har medført at arbeid må gjøres om igjen. For å unngå å havne i lignende situasjoner igjen, må det legges opp til flere feltleder-GIS i felt og etterarbeid fra start av, og at disse kunne ansettes til å følge prosjektet gjennom alle årene med felt- og rapportarbeid.

I felt har det vært mange utfordringer knyttet til det tekniske. Hovedutfordringene har blant annet vært bruken av nettbrett i felt og en gjenganger på tilbakemeldinger fra feltarkeologene. Å bruke nettbrett framfor papir er essensielt i å holde tidsbruken nede i felt og etterarbeid. Alle lister som blir ført digitalt er lister som ikke trenger å gjennomgå en digitaliseringsprosess før de kan tas i bruk. I tillegg til å effektivisere arbeidet gjør bruken av nettbrett oss i stand til å følge opp arbeidet i felt, uten selv å være der. Det har derfor vært svært viktig å få dette systemet til å fungere. Da har det vært utfordrende når en av de sentrale problemstillingene knyttet til bruk av nettbrett i felt har vært at nettilgang har vært for dårlig, selv med dedikerte 4G-routere tilgjengelig. Videre har sterk sol gjort det utfordrende å kunne se hva man gjør på nettbrettet, spesielt når det skal tegnes på ortofoto. Når det har regnet,

har det vært vanskelig å trykke på skjermen. Utgravningsledere har ikke alltid fulgt opp denne delen av dokumentasjonsrutinene i felt, spesielt hva plandokumentasjon og tegning angår. Kanskje skyldes dette bakgrunn fra ulike fagmiljø og tradisjoner, i tillegg til at det fra prosjektets side har vært utfordrende med tilstrekkelig opplæring i felt når det gjelder tegning,

For flere av de samiske kulturminnene var det lagt opp til en utvidet digital dokumentasjon i form av 3D-modellering med fotogrammetri og CPOS-GPS. Formålet med dette var å dokumentere deres kontekst i landskapet fra både bakke og luft. På blant annet Hamna måtte dette revurderes helt fordi regler for flyvning av større droner (av den typen prosjektet hadde tilgjengelig på tidspunktet) krever at vei i umiddelbar nærhet må stenges under flyvningen. Dette ble gjennomført på Steinsland 2, men vi vurderte det som å ha en urimelig stor negativ påvirkning på trafikken og vi valgte det bort i de fleste tilfeller der dette ville vært aktuelt. I stedet ble det brukt fotostang der det var mulig. De samme dronereglene gjorde det heller ikke mulig å fly på flere av de andre lokalitetene av andre enn de med A2 sertifisering, som i tilfellet bare var dokumentasjonsansvarlig Erik Kjellman og hans erstatter, Jon Gunnar Blom. Det tok mye tid å fylle i graveskjemaene fordi uerfarne feltarbeidere ikke klart å skille relevante og irrelevante observasjoner, og det ble fylt inn mye tekst. Vi fikk tilbakemeldinger på at de mente de hadde fått beskjed om å skrive mye her. Her ser vi at en grundigere innføring i starten av prosjektet samt tydeligere veiledning underveis, ville ha vært fordelaktig.

Enkelte lokaliteter har hatt problemer med innmåling grunnet dårlig dekning. Kommunikasjon rundt disse problemene har ikke vært hurtig nok, slik at dokumentasjonsansvarlig ikke har rukket å gjøre tiltak før problemene har fått konsekvenser. På samme måte har avstandene i prosjektet gjort at det ikke alltid har vært mulig å være fysisk til stede på de stedene som har hatt størst problemer. Ved å prioritere fysisk oppfølging i startfasen med dokumentasjonsansvarlig unngikk man noen av disse problemene, men det var likevel ikke mulig å være tilstrekkelig til stede på alle lokaliteter hvor dette var et behov.

Tanken om en sentralisering av dataprosessering var god, men viste seg å være for sårbar. Området undersøkelsene fant sted i hadde begrenset tilgang til både trådløst og fibernett, noe som medførte at det var utfordrende med høy nok overføringshastighet. Etter prøving og feiling første året ble det innkjøpt kraftigere bærbare datamaskiner for å prosessere i felt på den enkelte lokalitet. Det var likevel et vedvarende problem gjennom hele prosjektet at man hadde dårlig nett, som gikk ut over mulighetene for å sikre data i arbeidstiden fra felt.

UTGRAVNINGSTRATEGI OG METODE

Erfaringene med avtorving var gode igjennom hele prosjektet, ikke minst fordi vi hadde god kommunikasjon med Sæteråsen Maskin og kunne flytte rundt på gravemaskiner og tidspunkt for avtorving. Etter hvert som teamene fikk erfaring med denne fleksibiliteten, fikk vi også til en effektivisering av feltarbeidet ved å starte opp avtorving på en lokalitet samtidig som en lokalitet ble avsluttet. Begge er arbeidsprosesser der det ikke nødvendigvis er behov for alle i teamet, eller oppsyn av utgravningsleder.

En erfaring vi høstet underveis i prosjektet var at når store stubber ble fjernet under avtorvingen, eller under opprensingen, så ble det ofte groper i terrenget. I den løse undergrunnen vi hadde på flere av lokalitetene, så kunne det være vanskelig å se forskjell på disse og arkeologiske strukturer. Røttene kan også forårsake mye forstyrrelser i undergrunnen, både mens de vokser og når de tas opp. Ved å måle inn stubbene og merke ut gropene etter dem i felt så unngår man lett denne problematikken, og dette ble innført på mange av lokalitetene.

Prosjektets planlagte utgravningsmetodikk fungerte i de aller fleste tilfellene godt. Noen erfaringer tar vi likevel med oss videre. Fleksibilitet til å tilpasse metode og strategi til de enkelte lokalitetene var fordelaktig, og bidro i de fleste tilfeller til gode resultater. I noen tilfeller førte det imidlertid til et ønske om å teste ut ulike metoder avvikende fra planene. Konklusjonen på dette er likevel at metodene det var lagt opp til var de beste. Gravingen ble til tider overkomplisert med leting etter stratigrafi, etablering av mange profiler,

sjakter og ønsket om å gjøre ting «annerledes». Unntaket er testing som spesifikt er rettet mot å svare ut en problemstilling. Det er da viktig å se an om teamet er erfarent nok til å teste metoder, om man har sammenligningsgrunnlag slik at man kan vurdere resultatet og en god tolkning av resultatet med en vurdering av metoden i etterkant.

Et område der det var mye endring i metoden var tykkelse på lagene som skulle graves i steinalderkontekster. Prosjektplanen legger til grunn at det skal graves i mekaniske sjikt innafor stratigrafiske lag, inntil 10 cm der stratigrafien er ensartet og 3-5 cm øvrig. Det ble praktisert som at det ble gravd 10 cm mekanisk der det ikke var strukturer, og 5 cm der det var synlige strukturer på overflaten. Denne metoden ble utfordret ved flere tilfeller. Med bakgrunn i effektivitet ble det foreslått fra styringsgruppa å grave 10 cm i alle områder, heller enn 5 cm. For Djupfest ble det foreslått å grave det funnførende laget som ett, selv om tykkelsen på laget ville variere. På Solli ble det underveis i gravingen endret fra å grave 5 cm i strukturene, til 10 cm. En struktur som allerede da var ferdig gravd i lag 1, ble gravd til steril grunn i 5 cm-lag og skulle være sammenligningsgrunnlaget. Dessverre ble ikke strukturene på Solli tilstrekkelig dokumentert etter det første laget var gravd (verken etter 5 eller 10 cm), til at vi kunne vurdere metoden skikkelig. På Djupfest sparte metoden tid, og det ble gravd flere ruter enn planlagt, men ble heller ikke her gjort en vurdering av strukturene etter graving. Resultatet var at det var gravd i ujevn dybde innafor strukturer, det varierte på hvor store stein som ble fjernet, og det var tydelig at det for mange var vanskelig å avgjøre hvor dypt de skulle grave.

På lokaliteter med flere strukturer, slik som Djupfest og Solli, så må det veies opp hva man vektlegger mest. Om det er kvantitet, og flest mulige ruter og funn, så fungerer det fint å grave i 10 cm, eller hele funnførende lag. Vår vurdering er at det trolig har gått tapt informasjon om konstruksjonen av strukturen ved begge disse fremgangsmåtene. Dersom man ønsker høyere kvalitet med plan- og detaljert dokumentasjon, så er prosjektets erfaring at det første laget som graves i strukturer bør være på 5 cm. Her vil konstruksjonsdetaljer kunne komme tydeligere

frem og laget dokumenteres. Videre, dersom det ikke kommer frem ny stratigrafi, kan man grave i 10 cm sjikt nedover.

På noen lokaliteter ble det gravd i sektorer, slik prosjektplanen sa, mens det på andre ble det gravd sjakter og på noen hele flater. Det ble lagt mye vekt på å etablere profiler for stratigrafisk kontroll og prøvetaking. På steinalderlokalitetene er det sjeldent stratigrafi, og profilene viser seg ofte å være uten nyttig informasjon, dette var erfaringen fra for eksempel Båtvikmyra, der man gikk bort i fra dokumenteringen av profilene underveis, fordi de var lite informative. Dette burde vært vurdert på flere lokaliteter. På noen lokaliteter ble det satt igjen en kvadrant i strukturen, for prøvetaking. Dette fungerer greit om prøvene ikke skal være av spesifikke lag eller kontekster, ettersom kvadrantens plassering ikke nødvendigvis vil fange opp de mest interessante strukturer eller lag. Det vil derimot fungere godt for eksempel for å ta pollenprøver. Steinalderstrukturer uten synlig stratigrafi kan med fordel graves i plan eller i sektorer. Sektorgraving fungerer godt sammen med graving i mekaniske lag, der man har god kontroll på lagdybden. Vi erfarte derimot at sektorgraving ikke fungerte særlig godt i strukturer der man grov etter kontekster eller stratigrafi, som for eksempel på Kåringskrysset og Nettet Kobbeneset. Denne typen fremgangsmåte på slike lokaliteter, gjør at bildet og forståelsen av lagdistribusjonen blir oppdelt. Det er lett å miste oversikten, og man må ha svært god kontroll på lagbeskrivelser og id-nummer, i tillegg til at lagene må settes i relasjon i dokumentasjonen. Denne typen dokumentasjon er tidkrevende og krever presisjon for å fungere godt nok. På de nevnte lokalitetene ser vi at det hadde vært fordelaktig å heller grave halvparten av en tuft, dokumentere og ta prøver fra profil, for så å undersøke siste halvdel. Dette ville gitt mer sammenhengende flater og helhetlige kontekster.

I noen kulturminner er profilen det viktigste vi har i tolkningsarbeidet, og på Haukebø 1 ble det testet ut både sjakting og sektorgraving, også her viste sektorgraving seg å være det beste, og en gjenstående profilbenk var bedre enn en sjakt for å dokumentere profilen. Generelt så er erfaringen med sjakter i prosjektet at det kan være nyttig dersom man har dårlig tid, men at

det alltid er bedre å grave flater med gjenstående profiler for å få god kvalitet på dokumentasjonen.

ERFARINGSTALL FOR AVTORVING OG UTGRAVNING

På et par lokaliteter ble det avtorvet manuelt, disse lokalitetene er av veldig ulik art, og det er ikke alle det gir mening å regne ut hvor mye vi avtorvet per dagsverk. For eksempel Bømark og Hamna var fjerning av torv på steingjerder. På et par av lokalitetene er det brukt både maskinell og manuell metode, og avtorvet areal representerer totalen. For enkelte av lokalitetene ble det avtorvet sammenhengende areal og her har vi tatt med

utregninger (Tabell 5). På Kvitnes Middagshaugen var det veldig tynt torvdekke direkte oppå berget, og her er tallet høyest med 11,5 m² pr dagsverk, mens på de øvrige er det mellom 4 og 6 m² pr dagsverk for manuell avtorving. Dette anser vi som et representativt tall.

Våre erfaringstall for maskinell flateavdekking på steinalderlokaliteter at det avdekkes mellom 60 og 440 m² pr dag. De høyeste tallene ansees ikke som representative, heller ikke de laveste, da noen lokaliteter hadde fin sandundergrunn, andre var veldig kompliserte med stein og røtter. Tallet for de fleste lokalitetene ligger mellom 100 og 200 m² pr dag med maskin.

Lokalitet	Antall dagsverk maskinell avtorving	Areal pr dag med maskin (m ²)	Antall dagsverk manuell avtorving	Areal pr dag manuell avtorving (m ²)
Bømark 1 og 2	0	0	5	
Båtvikmyra	8	70.75		
Djupfest 1	56	97.93		
Fauskevåg 1	20	60.69		
Fauskevåg 2	7	133.11		
Finnstein	0	0	3	3.9
Forvika	14	129		
Forvikneset	2	202		
Fredheim 2	2	80		
Fredheim 1	3	156.66		
Gausvik 4	4	474.5		
Gausvik 5	2	345		
Hamna		0	4	
Haubakken	16	234.5	4	
Haukebø 1	2	207	4	
Haukebø 2	16	192.8		
Kistholmbukta	6	45.67		
Kvitnes Middagshaugen	0	0	2	11.5
Kvitremyra	10	6		
Kåringkrysset	12	148.63	2	
Kåringsklubben 2	10	158.6		
Kåringsklubben 3	6	439		
Neset Kobbeneset	2	342		
Solli	85	51.76		
Sommarset	6	23.9		
Steinsland 2	8	248.25		
Storhaugen	14	184		
Strand 1	8	167.25		
Våtvoll		0	1	4
Årbogen 1		0	4	6.18
Årbogen 2	16	398.62		
Totalt	335	4597,62	29	25,58

Tabell 5 Tabell med erfaringstall fra avtorvingen av lokalitetene. Grunnlaget for beregningen av dagsverk avtorving finnes i tabell 2 i kap.5.

Det samme gjelder de samiske lokalitetene, mens for jernalder/middelalder ligger tallene mellom 200 og 250 m². Dette er helt i tråd med tallene som er benyttet i prosjektplanen.

I Tabell 6 vises antall dagsverk som ble brukt på utgravingen på de ulike lokalitetene. I Tabell 7 er det lagt til faktorer som undergrunn, antall strukturer og antall funn for å se på kompleksiteten på lokalitetene. For steinalder grov vi ut mellom 0,03 og 0,18 m³, og 0,05-0,06 strukturer pr dagsverk. Det høyeste tallet for volum undersøkt pr dagsverk er fra Kåringsklubben 2, og de laveste fra Båtvikmyra, Haukebø 2 og Solli. Som forventet ligger lokalitetene med undergrunn av sand på høyere volum, mens lokalitetene med

flest strukturer ligger i den lavere enden. Det er likevel ikke et helt entydig bilde Tabell 7 gir.

For de samiske lokalitetene, så er de av veldig ulik egenart, og det ble undersøkt mellom 0,03 og 0,88 m³ pr dagsverk. De laveste tallene er fra lokalitetene med tufter. Når det gjelder antall strukturer så ble det undersøkt 0,03 – 0,67 strukturer pr dagsverk. Det høyeste tallet er fra Hamna, der et torvgjerde ble avtorvet og undersøkt i profil, de laveste er fra Fredheim 2, en tuft som underveis ble avskrevet, og fra Nettet Kobbeneset, en smie med relativt kompliserte kontekster.

Undersøkelsen av jernalder og middelalderlokalitetene viser at det graves

Lokalitet	Antall dagsverk totalt	Antall dagsverk utgraving*	Volum pr dagsverk utgraving (m ³)	Antall strukturer undersøkt	Strukturer pr dagsverk
Bømark 1 og 2	6	1	0	2	0.67
Båtvikmyra	175	167	0.03	6	0.03
Djupfest 1	483	427	0.05	17	0.04
Fauskevåg 1	170	150	0.07	0	0
Fauskevåg 2	126	119	0.07	0	0
Finnstein	10	7	0.25	1	0.1
Forvika	207	193	0.05	3	0.01
Forvikneset	45	43	0.06	1	0.02
Fredheim 2	40	38	0.02	1	0.03
Fredheim 1	26.5	23.5	0.5	2	0.08
Gausvik 4	66.5	62.5	0.18	47	0.71
Gausvik 5	47	45	0.1	7	0.15
Hamna	6	2	0.88	1	0.17
Haubakken	77.5	57.5	0.03	7	0.09
Haukebø 1	14	8	0.43	2	0.14
Haukebø 2	138	122	0.03	2	0.01
Kistholmbukta	6	0	0	0	0
Kvitnes Middagshaugen	6	4	0.29	1	0.17
Kvitremyra	10	0	0	0	0
Kåringkrysset	176	128	0.11	5	0.03
Kåringsklubben 2	133	123	0.18	5	0.04
Kåringsklubben 3	138	132	0.13	5	0.04
Nettet Kobbeneset	52	50	0.03	2	0.04
Solli	1175	1090	0.03	65	0.06
Sommarset	6	0	0	0	0
Steinsland 2	73	65	0.24	53	0.73
Storhaugen	233	219	0.04	5	0.02
Strand 1	81	73	0.09	0	0
Våtvoll	2	1	0.4	1	0.5
Årbogen 1	26	22	0.1	1	0.04
Årbogen 2	239	223	0.06	0	0
Totalt	3990.5	3655.5		242	

Tabell 6 Tabell med erfaringstall fra utgravingen av lokalitetene. * Her er dagsverk brukt på avtorving trukket fra

PROSJEKTEVALUERING OG ERFARINGSTALL

mellom 0,03 og 0,43 m³ pr dagsverk. Disse tallene er omtrentlige da det graves i flere ulike dybder når strukturer snittes, og det er ikke finregnet på dybden på alle strukturer på disse lokalitetene. Mer relevant er det da kanskje at det ble undersøkt 0,09-0,73 strukturer pr dagsverk.

Totalt sett så ligger våre erfaringstall for hvor stort volum som kan undersøkes pr dag betraktelig lavere enn tallene som er brukt til beregning i prosjektplanen (mellom 0,07 og 0,2 m³). En årsak til denne differansen ligger i at vi har regnet rensing av lokaliteten som del av

Lokalitet	Type lokalitet	Undergrunn	Antall strukturer undersøkt	Type struktur	Tykkelse på torv (cm)	Tykkelse funnførende lag (cm)*	Antall funn	Areal pr dag med maskin (m ²)	Utgraving volum pr dv (m ³)
Haubakken	Jernalder	Grus	4	Kokegroper, groper	20	20	0	234.5	0.03
Gausvik 4	Jernalder	Hard grus	47	Ovner, groper, stolpehull	20	30	0	474.5	0.18
Haukebø 1	Jernalder	Sand	2	Kullgroper	20	50	0	207	0.43
Steinsland 2	Middelalder	Sand	53	Stolpehull, groper	40	40	59	248.25	0.24
Kistholmbukta	Samisk	Steinete	0		20	0	0	45.67	0
Sommarset	Samisk	Steinete	0		20	0	0	23.9	0
Bømark 1 og 2	Samisk	Torv	2	Gjerde	20	0	0	0	0
Fredheim 2	Samisk	Steinete	1	Jordkjeller	20	10	0	80	0.02
Neset Kobbeneset	Samisk	Steinete	2	Smie/gamme	20	20	313	342	0.03
Kåringkrysset	Samisk	Steinete	5	Gammer/tufter	20	20	700	148.63	0.09
Kvitnes Middagshaugen	Samisk	Torv	1	Teltring	5	5	0	0	0.19
Finnstein	Samisk	Steinete	1	Offerstein	5	10	93	0	0.25
Våtvoll	Samisk	Sand	1	Heller	20	10	0	0	0.4
Fredheim 1	Samisk	Steinete	2	Avskrevet	20	15	0	156.67	0.5
Hamna	Samisk	Torv	1	Gjerde	20	0	0	0	0.88
Kvitremyra	Steinalder	Myr	0		100	0	0	6	0
Haukebø 2	Steinalder	Steinete	2	Ildsted, teltring	20	10	1881	192.8	0.03
Båtvikmyra	Steinalder	Grus	6	Tufter, røys, groper	20	10	272	70.75	0.03
Solli	Steinalder	Steinete	65	Ryddede flater/tufter	25	45	12844	51.76	0.03
Storhaugen	Steinalder	Steinete	5	Ryddede flater/tufter	20	10	627	184	0.04
Forvika	Steinalder	Grus	3	Teltring, ryddet flate	40	10	1216	129	0.05
Djupfest 1	Steinalder	Grus	17	Tufter	40	10	4093	97.94	0.05
Årbogen 2	Steinalder	Steinete	0	Aktivitetsområde	20	30	7717	398.63	0.06
Forvikneset	Steinalder	Steinete	1	Ryddet flate	20	10	618	202	0.06
Fauskevåg 2	Steinalder	Sand	0	Aktivitetsområde	20	20	2437	133.11	0.07
Fauskevåg 1	Steinalder	Sand	0	Aktivitetsområde	20	10	3839	60.69	0.07
Strand 1	Steinalder	Grus	0	Aktivitetsområde	20	15	1389	167.25	0.09
Årbogen 1	Steinalder	Sand	1	Teltring	10	25	1782	0	0.1
Kåringsklubben 3	Steinalder	Sand	5	Jakt/slakteplass	20	20	656	439	0.13
Kåringsklubben 2	Steinalder	Steinete	5	Tufter	20	20	1987	158.6	0.18
Gausvik 5	Steinalder/ Jernalder	Sand	7	Koksteinsgroper (JA), staur (JA)	20	10	92	345	0.1
Totalt			239				42615		

Tabell 7 Tabell 5 Tabell med faktorer som påvirker kompleksiteten i utgravningen, sett sammen med erfaringstall.
* Funnførende lag på de samiske refererer til tykkelsen på laget med moderne funn, disse ble ikke samlet inn og antallet funn kan være 0. På jernalder og middelalder kan funnførende lag referere til dybden på undersøkte strukturer.

utgravning, mens i prosjektplanen er dette lagt til avtorvingen. Den første sesongen ansatte vi mange nyutdannede arkeologer i feltarbeidet, og det var tenkt at dette kunne påvirke effektiviteten. Vi har kikket nærmere på tallene for effektiviteten i 2020 sett opp mot de senere årene, både for avtorving og utgravning, og det er ingen merkbare endringer i tallene. I 2021 og i 2022 var personalet mer erfarent, selv om vi også da valgte å tilsette studenter, de i kortere kontrakter. Opplæring i felt, for eksempel når det kom til digital dokumentasjon, er en del av de erfarte tallene for dagsverk i felt, og tid brukt på dette kan være med på å senke effektiviteten. Til slutt kan problemer med pumper, aggregat og såld ha vært med på å trekke ned effektiviteten, men på en annen side så vil dette alltid være en del av utgravningsarbeidet og ved lange feltarbeid.

NATURVITENSKAPELIGE ANALYSER

Gjennom prosjektet har det blitt tatt store mengder ulike prøver som senere har blitt analysert. Dette har gitt oss en god del erfaringer som kan brukes i fremtidige prosjekter. Det blir her gått igjennom hva som fungerte godt, og hva som kan gjøres annerledes i fremtiden.

Før man går ut i felt trenger man klare problemsstillinger og prioriteringer for hva man vil få ut av de ulike lokalitetene. Dette vil selvfølgelig forandre seg delvis etter hvert som man får ett bedre overblikk over lokalitetene etter avtorving. Uttak av prøver i felt tar mye tid, det er også tidkrevende i etterarbeidet og analysene er jevnt over kostbare. Når det sendes inn prøver til de ulike aktørene for analyse, er det også vesentlig å legge ved informasjon om lokalitetene og problemstillinger vi vil ha svar på. Utgravningslederne skulle selv begrunne prøvene med en problemstilling, som så ble vurdert av prosjektledelsen. Det ble tatt mye prøver, men det ble ofte brukt lite tid på problemstillingene som disse var tenkt til å svare på og mange ble av den grunn prioritert bort.

En erfaring vi tar med oss er å ta færre, mer gjennomtenkte prøver i felt. Tidsbruken i felt må veies opp mot det forventede resultatet av prøvene, budsjett og tiden tilgjengelig på etterarbeidet. Å ta ut prøver uten spesifikke problemstillinger, for å se hva som dukker opp, er i vår mening ikke en fornuftig bruk av tid og

penger.

På prosjektet valgte vi å prioritere de samiske lokalitetene, noe som viste seg å være en god beslutning da analyseresultatene var svært verdifulle. Disse lokalitetene var av såpass ung dato at det er bevart mer organisk materiale enn i eldre kulturminner. For eksempel kunne de botaniske og markkjemiske analysene indikere hvilke tufter på Kåringskrysset som var samtidige og hvilken funksjon de har hatt. Dette ga et langt mer nyansert bilde enn det arkeologiske materialet og dateringer alene. Resultatene fra steinalderlokalitetene er mer varierende, noe som nok først og fremst handler om bevaringsforhold og mangelen på organisk materiale.

Innenfor de botaniske undersøkelsene er det tydelig at pollenanalysene har gitt langt flere resultater enn makro. Disse kan gi informasjon om alt fra vegetasjonsbilde, til bruk av planter, funksjon på bygninger, tilstedeværelse av husdyr osv. Når det gjelder makrofossiler er det en stor fordel at prøvene sendes uflottert og at flottering heller utføres av de som skal foreta analysene. Dette vil være tidsbesparende, i tillegg til at resultatet jevnt over blir bedre. Makrofossiler gir oss mye informasjon om planterester og frø, men dette gjør også pollenanalysene. For det meste viste resultatene fra makrofossilene at det var bjørk i området, og mange av prøvene ga ikke utslag i makrofossiler i det hele tatt. I de tilfellene makrofossilene gir oss informasjon om ulike bær eller korn kan det fortelle oss en del om dietten til lokalitetene. Dette ga best utslag for Kåringskrysset. Vi vil imidlertid trekke frem resultatene fra pollenanalyser som verdifulle, og anbefale at det legges opp til slike undersøkelser på andre prosjekt der det er relevant.

På slike store prosjekt er det en stor fordel at botanikerne tar en tur ut i felt. I tillegg til å få sett landskapet, lokalitetene og tatt en del prøver, gir det viktig informasjon om uttak av de prøvene arkeologene skal ta. Samarbeidet mellom NGU og botanikerne, har også vært veldig viktig og har gitt bredt resultat over et stort geografisk område, og en mer generell beskrivelse av vegetasjonshistorien.

Allerede første år på prosjektet ble det kjøpt inn en flotteringsmaskin, for å gjøre arbeidet med all slags flottering enklere. En nyttig erfaring med flotteringsanlegget var muligheten

til å flottere større prøver for å lete etter kull. Det må likevel avgjøres allerede i felt om man tar en prøve for å lete etter makrofossiler (med tilhørende problemstilling), eller om man er ute etter kull. Er det kull man leter etter, bør prøven tas ut og måles inn som en kullprøve og ikke som en makroprøve. Dette har vært en utfordring i prosjektet, særlig i etterarbeidet, der dette skaper forvirring. Dersom det er lite kull, små kullbiter eller kullstøv er erfaringen at det er bedre å tørke og plukke prøvene for å sikre kullet, heller enn å flottere prøven. Det er viktig at det følger nok informasjon med prøvene fra felt og prøvetakingen, slik at bearbeidingen blir hensiktsmessig.

Når det kommer til uttak av kullprøver i felt, så har vi erfart at det er nyttig å ta kullprøver direkte relatert til det som tas ut av pollen- og makrofossilprøver i profiler. Videre har vi erfart at kull i steinalderstrukturer ikke alltid opptrer der man legger profilene, og at godt dokumenterte prøver i plan kan ha like gode kontekster og sikre relasjoner som prøver i profil. Det er derfor ikke nødvendig å alltid etterstrebe etablering av profiler i strukturer uten stratigrafi.

Den kvartærgeologiske undersøkelsen som ble utført var viktig for å få oppdaterte strandlinjer, noe som vil være nyttig for arkeologimiljøet langt utover prosjektet. Dette bør prioriteres i andre større prosjekter der man har flere strandnære steinalderlokaliteter. Flere undersøkelser og utarbeidede kurver vil gi økt informasjon om førhistorisk havnivå for landsdelen, og dermed gi bedre grunnlag for den arkeologiske landskapsforståelsen.

Når det gjelder de markkjemiske analysene ga det veldig varierende resultat. På tross av oppstartsmøter med fagfolkene fra Umeå, fortløpende diskusjon med dem om prøveuttak på de enkelte lokalitetene, samt ansettelse av personell med mastergrad innenfor miljøarkeologi, har vi gjennomgående fått tilbakemeldinger om at prøver er tatt i feil lag og med uhensiktsmessig strategi. Vi avskriver ikke potensialet for markkjemi, men tenker at det da er avgjørende at de som skal analysere prøvene også kommer ut i felt og bistår i prøvetagningen. I tillegg må man tidlig få avklart hva slags dokumentasjon som trengs for å best mulig kunne analysere og tolke resultatene.

Uttak av markkjemiske prøver er tidkrevende, og man trenger et stort antall prøver for å få et tilstrekkelig materiale. Vi stiller også spørsmål ved om grunnforholdene i Tjeldsundet, som overveiende besto av grovere masser, grus og stein, er egnet for denne typen analyser.

Jordmikromorfologi kan i teorien gi gode resultater, men det fordrer gode bevaringsforhold og gode kontekster. Jordmikromorfologi er utfordrende på lokaliteter der det er vanskelig å få tatt prøvene grunnet for grove masser. Prøvene må også tas av strukturer/lag der man har gode kontekster. På flertallet av prosjektets lokaliteter var massene for løse til å henge sammen, mens på lokalitetene med finere masser var lagene utvasket. Begge deler gjorde det vanskelig å ta prøver og dette ble derfor nedprioritert.

De metallurgiske analysene var ikke planlagt på forhånd, men ga gode resultater. Skulle det på senere prosjekt komme frem en del slagg, slaggekuler og glødeskall, er det verdt å vurdere denne typen analyser. Analysene ga uvurderlig informasjon om slags type smie og aktivitet det har vært på lokaliteten, og resultatene har vært helt sentrale for tolkningen av lokaliteten.

Når det gjelder osteologiske prøver kan dette gi mye informasjon om hva som har forgått på boplassene, men dette fordrer en gjennomtenkt problemstilling, innsamlingsstrategi, gode kontekster og åpenbart tilstrekkelig gode bevaringsforhold. På prosjektet var det gjennomgående lite bein og vanskelig å forutse hvor det ville forekomme. I slike situasjoner kan det være bra å samle inn det som er og heller vurdere i etterarbeidet om det er noe som bør analysere nærmere.

Alt i alt ga analysene oss mange fine resultater som har hjulpet godt på veg i å tolke de ulike lokalitetene. En erfaring vi tar med oss er at vi på forhånd burde ha utarbeidet en enda tydeligere innsamlingsstrategi og prioritering for de ulike lokalitetene. Samtidig må det være rom for å endre planen og tilpasse seg lokalitetene og funnmaterialet. Gjennom prosjektet har det ganske tydelig kommet fram at yngre lokaliteter, slik som fra middelalder og nyere tid, har godt utbytte av at det tidsmessig og økonomisk gjennomføres ulike naturvitenskapelige analyser. På eldre lokaliteter, slik som steinalder, bør dette vurderes nærmere for den enkelte lokalitet. Her

kan tid brukt på planlegging og uttak i felt, kanskje anvendes bedre til utgravning og dokumentasjon.

FORMIDLING

Prosjektet gjorde tidlig en beslutning, i tråd med anbefalinger fra styringsgruppa, om å ha en ansatt som hadde ansvar for formidlingen. Hanna Gjeruldsen fikk dette ansvaret i 2020, og vi var så heldige at hun fortsatte i 2021 og 2022. Første år tenkte vi at formidlingen skulle være en bisyssel, mens utgravningen skulle være den primære oppgaven for Gjeruldsen. Dette fungerte verken for formidlingen eller feltledelsen, og det ble ikke nok tid til noen av oppgavene. I 2021 gjorde vi om på dette, og la opp til at formidlingen skulle ta halvparten av tiden, og at Gjeruldsen ikke skulle følge noe fast utgravningsteam, men heller dekke opp i felt der det var behov. Dette fungerte bedre, men var for lite forutsigbart for feltledelsen, og var fortsatt ikke nok for formidlingsarbeidet. Siste år valgte vi derfor å ansette Gjeruldsen utelukkende til formidling. Hun deltok også noe i felt, ved særskilt behov eller i ledige stunder med formidlingsarbeidet, men med avtale om at formidlingen skulle være prioritert. Dette fungerte langt bedre, for alle parter.

I ettertid ser vi at vi burde ha landet på sistnevnte løsning tidligere. Vi burde ha erkjent at en aktivformidlingskanal på sosiale media, langt på vei fordrer en fulltids formidlingsstilling. Spesielt når det legges til andre oppformidlingsoppgaver, som omvisning i felt.

Prosjektet hadde alle tre sesongene en formidlingsgruppe som bistod formidlingsansvarlig med idéer og planlegging. Dette var et kreativt møtepunkt med idémyldring, og formidlingsansvarlig kunne ta med idéene og planene i sitt videre arbeid. Dette fungerte svært godt, og det var gjennom disse møtene at utkastet til mange av filmene ble til.

I ettertid er vi glade for at formidling, og da spesielt formidling i sosiale media, ble høyt prioritert. Vi har fått mange gode tilbakemeldinger på dette, både fra fagmiljøet, men aller viktigst fra lokalsamfunnet i Tjeldsundet og øvrige interesserte i landsdelen. Da vi annonserte at vi var ferdige i felt siste år, kom det inn mange fine takkehilsener i ulike kanaler, og det var tydelig at folk hadde satt pris på arbeidet.